

Het Vijftonen-gevoel

Vorbereidingen voor het Nijmeegse voordrachtsfestival

Gezeten in een kokende pot draagt een jongen een gedicht van Driek van Wissen voor. Het land van Maas en Waal wordt even later in het Duits en Nederlands gezongen door wezens die uit een schilderij van Jeroen Bosch gestapt lijken te zijn. Heel zuiver zingt een meisje ‘Don’t cry for me Argentina’ en een groepje jongens danst de tango. Het is jammer dat de theaterzaal van het Nijmeegse Centrum voor Kunt en Cultuur De Lindenberg niet vol zat tijdens het voordrachtsfestival, want de leerlingen van de elf deelnemende middelbare scholen stonden vol verve op de planken. Daar moet heel wat oefenen aan vooraf zijn gegaan.

Linda Vogelesang

Poëzie, theater, zang en dans, deze vier kunstdisciplines waren stuk voor stuk aanwezig tijdens het voordrachtsfestival. Alleen beeldende kunst ontbrak. Of toch niet, want aan dit festival voor scholieren was ook een wedstrijd verbonden: wie maakt het mooiste affiche? Voor en na de voorstelling konden de bezoekers de inzendingen bewonderen. Het winnende affiche kende iedereen toen al, want dat was al weken van tevoren verspreid op scholen, bibliotheken en andere openbare gevouwen in de stad. Rose, Sanne en Léon van het Montessori College werden begin dit jaar door hun docenten Pauline Soontiëns en Hans Kuijpers gevraagd om mee te doen aan het festival. Rose had het jaar ervoor al meegedaan en Sanne en Léon speelden eerder in andere schoolvoorstellingen. Léon wilde meteen meedoen. Iets te snel, vindt hij achteraf: ‘Ik zeg altijd meteen ja. Soms blijkt dan dat ik er beter iets

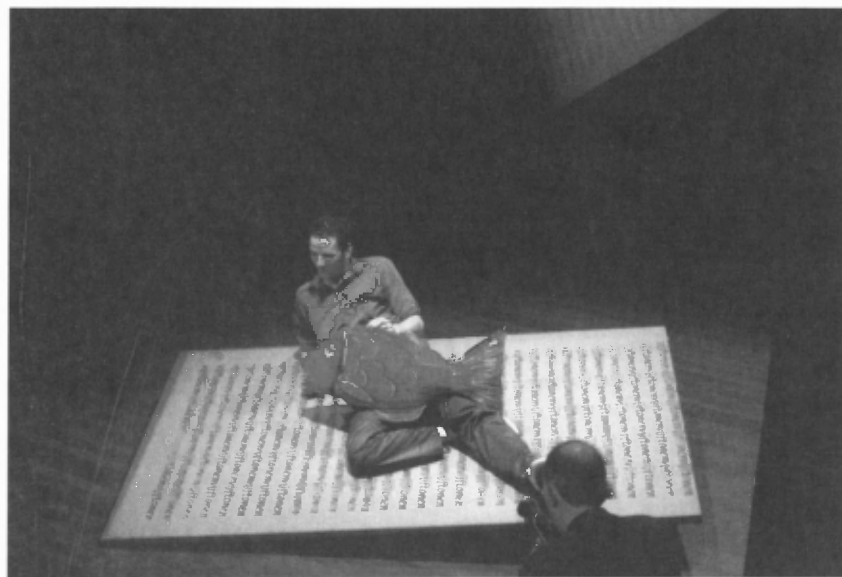
langer over na had moeten denken, omdat het minder leuk blijkt dan van tevoren leek of omdat het veel tijd kost.’ Toch heeft hij net als Sanne en Rose absoluut geen spijt van alle energie die ze erin gestoken hebben. Ook op de Technische School Jonkerbosch, worden leerlingen door docenten gevraagd. Daar kost het vaak meer moeite om mensen over de streep te trekken. Dramadocente Marjoleine van Ede van der Pals vertelt: ‘Het is bij ons op school, waar alleen jongens op zitten, absoluut niet stoer om mee te doen aan het festival. Drama is een vak voor watjes. Sommigen vinden het stiekem wel leuk, maar je moet ze heel veel veilige voorwaarden geven. Anders haken ze af.’ Ondanks dat vindt ze het belangrijk om mee te doen aan het festival. ‘Onze school is een ivbo-school. Het is dan ook erg makkelijk om te zeggen: “Wij doen niet mee, want dat kunnen onze jongens niet.” We gaan op zoek naar dingen die ze

wel kunnen. En dat is niet te vergelijken met wat je op een vwo-school voor elkaar kunt krijgen met leerlingen. Maar we zijn er erg trots op.’

Vijf tonen

Aan het begin van ieder schooljaar valt er bij de scholen en envelop door de bus met het thema van het voordrachtsfestival. ‘Vijf tonen’ was het dit jaar. Een erg abstract thema, vonden ze op beide scholen. Gelukkig gaf De Lindenberg hun in de begeleidende brief een steuntje in de rug:

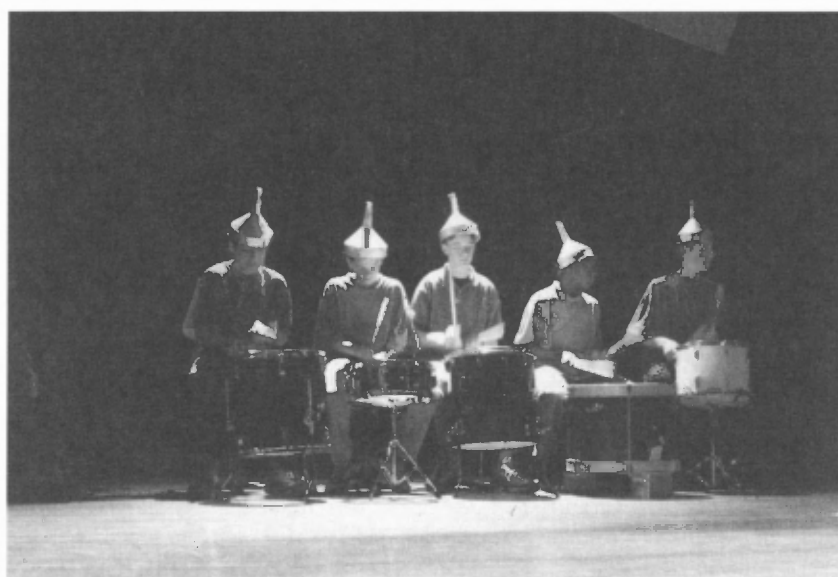
‘Het eerste wat zich opdringt als je hoort ‘vijf tonen’ is muziek. Vijf tonen vormen een stukje muziek, een compositie, hoe klein dan ook. Ze kunnen ook de ingrediënten zijn van een langere compositie. Zo’n stuk muziek kan van alles uitdrukken: het kan licht zijn, maar ook zwaar; het kan gevoelig zijn, maar ook elektronisch kil. Je kunt variëren met het ritme: snel, langzaam, lichtvoetig of meeslepend en dramatisch. Als je op zo’n manier naar vijf tonen kijkt, dan komen poëzie, beweging en dans in beeld, maar ook computer-, film-, en videobeelden. En als je zover bent, dan kun je weer verder associëren. Als je vindt dat het tot nu toe allemaal té dicht bij de werkelijke betekenis blijft, dan kun je ook denken aan vijf tonen als vijf sferen, of als vijf stadia van iets. Zó bekeken wordt het

aantal mogelijkheden van vijf tonen opeens oneindig veel groter.'

Na deze brief begonnen op beide scholen de brainstormsessies. Op Jonkerbosch werden die gevoerd door een aantal docenten, bij het Montessori College hadden de leerlingen zelf ook inbreng. Maar de meeste ideeën komen daar meestal van docente Pauline Soontiëns: 'Ik associeer heel gemakkelijk. Ik ga zitten met pen en papier en schrijf wat op. Van het een komt het ander. Ik bedacht op een gegeven moment dat we iets met de vijf continenten zouden kunnen doen. Dan ontstaat er al een soort film in mijn hoofd, van hoe het er uiteindelijk uit zal zien. Samen met Hans heb ik een heleboel gedichten verzameld rond dat thema. De leerlingen hebben vervolgens de gedichten eruit gehaald die ze zelf graag voor zouden willen dragen. En dan gaat alles rollen.' Rose: 'We kregen van Hans en Pauline een bundeltje gedichten en daar kozen we zelf de gedichten uit waarbij wij het vijftonen-gevoel kregen. Meestal doet iedereen de gedichten die hij of zij het

leukste vindt, maar soms wordt er op type gecast. Ik zou eerst met iemand twee Indische vrouwjes spelen, maar de tegenstelling tussen ons was te groot. Toen hebben we met de gedichten geschoven. Het gaat er niet altijd om of je goed kunt zingen, dansen of spelen. De rol moet ook goed bij jou passen.'

Op Jonkerbosch werkten ze vanuit vijf emoties, die ze vervolgens verbonden met de schilder Jeroen Bosch. Marjoleine: 'We hebben al jaren een scholenverband met een Duitse school. Dat betekent dat we vaak samen uitstapjes organiseren, zoals een weekendje skiën. Maar ook bij het voordrachtsfestival werken we samen. Dit jaar gaven we hun het thema door en vertelden dat wij met vijf emoties aan de slag gingen. Dat deden zij vervolgens ook. Los van elkaar hebben we ieder een voorstelling gemaakt, die we uiteindelijk samengevoegd hebben.'

Uit het hoofd

Het leren van gedichten is op de technische school geen sinecure, vertelt Marjoleine: 'Wij zijn hier niet zo literair.' De meeste jongens op haar school kunnen maar moeilijk lezen of schrijven. Droge tekst zegt hun niets. De docenten moeten dus op zoek naar teksten die ze wel begrijpen en een middel om die tekst voor te dragen. Marjoleine: 'De combinatie van taal met ritme werkt bij onze leerlingen erg goed. We werken daarom graag met

slagwerk. Daarbij kunnen ze namelijk letterlijk hun krachten gebruiken om een tekst naar voren te brengen.’ Het heeft niet veel zin om de leerlingen hun tekst al maanden van tevoren uit het hoofd te laten leren. ‘Dat onthouden ze toch niet en ze worden er erg onzeker van. Vaak zoeken we naar middelen om hen de tekst ongezien voor te kunnen laten lezen. We plakken grote vellen op de grond, of geven een leerling een attribuut mee, waar we de tekst achter verstoppen.’

Op het Montessori College beginnen de leerlingen al na de herfstvakantie met tekstrepetities. Ze gebruiken hier eens in de week een keuzewerktijd uur (kwt-uur) voor. Hans Kuijpers begeleidt de leerlingen in het begin van het jaar.

Pauline: ‘De leerlingen beginnen met Hans altijd heel technisch naar de gedichten te kijken. “Hier staat een punt, dus moet je de tekst niet door laten lopen.” In het begin gaat het vooral om wat er precies staat, wat de tekst zeggen wil.

Léon: ‘Bij mij zat er een gedicht bij waarvan ik niet wist hoe ik het voor moest lezen. Vier zinnen achter elkaar, zonder dat ik kon ademen. Van Hans hoorde ik hoe ik die het beste kon voordragen.’

De leerlingen oefenen ook zelf. Als Léon na schooltijd naar huis fietste, kwamen zijn gedichten ongemerkt in zijn hoofd. En als Rose klaar was met een proefwerk, gebruikte ze de rest van het lesuur om haar gedichten onder de knie te krijgen.

Het jasje

Als iedereen zijn of haar teksten goed kent, is het tijd voor de presentatie van de tekst. De Lindenberg organiseerde voor de leerlingen van de verschillende scholen voordrachtswerkshops, maar de leerlingen van Jonkerbosch en het

Montessori College deden hier niet aan mee. Marjoleine: ‘Dan blijkt De Lindenberg toch te ver weg. Als we op school iets voor ze organiseren, doen ze wel mee. Maar helemaal naar De Lindenberg fietsen, dat doen ze niet.’

Dit probleem bleek niet alleen voor de technische school op te gaan. Rose bekennt: ‘Ik was echt van plan om aan de workshops mee te doen. Vooral in het begin van het jaar had ik het idee dat ik iets aan stemvorming moest doen, maar het kwam er niet van.

Iedere keer kwam ik er een week te laat achter dat er weer een workshop was geweest.’

Met de stemvorming kwam het uiteindelijk nog wel goed. Sanne: ‘We oefenden onze gedichten meestal zelf en droegen het vervolgens voor aan Pauline. Zij gaf dan commentaar. Vaak ging het over het volume van onze stem, of over een klemtoon die anders gelegd moest worden.’

Daarna werd het tijd om een passend jasje voor de gedichten te vinden. Pauline: ‘Als ik weet op wat voor manier we het thema gaan invullen, ga ik op zoek naar muziek die we daarbij zouden kunnen gebruiken. Samen met mijn man maak ik dan een bandje, waar een heleboel nummers opstaan. Daar maken we met de leerlingen ook weer een selectie in. Dit jaar had ik al snel het idee dat we iets met tango zouden gaan doen.’

Léon: ‘Een decaan bij ons op school kan goed tangodansen. We waren nog maar net begonnen met repeteren, toen Pauline de jongens van onze groep naar hem toe stuurde. Kregen we elke week tangoes!’

Maar ze hadden zelf ook ideeën. Ze bestudeerden de videoband van *The West Side Story*, bij een Australisch gedicht werd didgeridoo gespeeld. En een meisje uit de groep dat goed kon dansen, zorgde ervoor dat de bewegingen ook soepel verliepen.

Op technische school Jonkerbosch

zorgde de muziekdocent voor eigen composities. Een andere docent maakte de prachtige kostuums, die de leerlingen in de vreemde creaties van Jeroen Bosch omtoverden.

De voorstelling

Veel mooie, losse stukken ontstonden er op deze manier. Maar een voorstelling was het nog niet. Tot net voor het festival wist de technische school niet wat hun Duitse partnerschool had voorbereid. Marjoleine: ‘We wisten dat ze iets met emoties en met Jeroen Bosch hadden gedaan, maar dan hield het ook op.’ Uiteindelijk voegden ze beide stukken voorstelling bij elkaar en bleek het samen een eenheid te vormen.

Op het Montessori College duurde het lang voordat alle leerlingen een beeld in hun hoofd kregen hoe hun voorstelling er uit zou komen te zien. Pauline: ‘Ik heb vanaf het begin van het jaar al een vrij gedetailleerd beeld van de voorstelling in mijn hoofd, maar het is heel moeilijk om dat op de leerlingen over te brengen. Zij hebben vaak geen idee waar al die repetities naartoe leiden, vooral als ze voor het eerst meedoen. Het is dan heel moeilijk om iedereen enthousiast te houden. Als ze het totaalbeeld uiteindelijk zien, merk je dat er een enorme “power” in de groep komt.’

De dag

Alle scholen krijgen twee keer de gelegenheid om in de theaterzaal van De Lindenberg te oefenen. Jonkerbosch maakt bewust maar één keer van deze gelegenheid gebruik. Ze oefenen liever eerst een paar keer in het theaterzaaltje van hun eigen school en gaan pas op de dag van de voorstelling naar De Lindenberg. Marjoleine: ‘Onze jongens komen bijna nooit in het theater. En dan staan ze ineens in een grote, lege zaal met een groot podium.

Daar moeten ze in hen eentje of met z'n tweeën een tekst voor gaan dragen. Ze voelen zich meteen klein worden. Onzekerder kun je een leerling niet maken.' Door alleen vlak voor de eigen voorstelling een doorloop te houden, zorgt ze ervoor dat de angst beperkt blijft. Dan hebben ze ook een decor om zich aan vast te houden en te weinig tijd om alsnog af te haken. Na het eten zijn ze als eerste aan de beurt om op te treden. Een chaos is het dan. Overal hangen grote borden waarop staat wanneer iedereen op moet. Er gaat een grote groep docenten mee om alles in goede banen te leiden. Marjoleine: 'De opluchting is zo groot als het allemaal achter de rug is. Daarin merk je ook een groot verschil met de Duitse leerlingen, die een iets hoger niveau hebben en met zowel jongens als meisjes werken. Bij hen gaat alles een stuk gematigder.' Ook bij de leerlingen van het Montessori College liep de stress voor de voorstelling hoog op. De een was druk met zichzelf bezig, de ander moest voor de zoveelste keer naar de wc, weer anderen flipten totaal. Maar op het podium was iedereen de rust zelve. Ze maakten een voorstelling met veel muziek en dans, waarbij alle werelddelen in een aantal gedichten gevangen werden. Hoewel Rose zich in het begin van het jaar druk had gemaakt over stemvorming, bleek dit ongegrond. De gedichten kwamen enorm sterk en duidelijk over. Natuurlijk werd er hier en daar wel eens een zin vergeten of omgedraaid, maar de leerlingen wisten dit zo op te vangen dat het publiek er niets van merkte. Léon: 'Toen ik het podium opliep, was ik mijn tekst nog in mijn hoofd aan het herhalen. Sneller dan ik had gedacht, moest ik beginnen. Ik begon toen per ongeluk halverwege het gedicht. Niemand heeft het gemerkt. Dat is ook de kunst van het toneelspelen!'

Dat de rappers van de technische school de slappe lach kregen, kon je als publiek niet ontgaan zijn, maar verder verliep alles zonder horten of stoten. Hun voorstelling viel op door de aandacht die was besteed aan de kostuums. De jongens en meisjes zagen er in hun kostuums precies uit als de gedachten op de schilderijen van Jeroen Bosch. De kostuums zorgden er ook voor dat de stukken van de Duitse en Nijmeegse school echt bij elkaar gingen horen. De scholieren droegen de gedichten over emoties in hun eigen taal voor en sloten af met een tweetalige versie van Boudewijn de Groot's *Land van Maas en Waal*. De voordracht die het meest opviel was die van Björn. Hij zette een perfecte imitatie van Hans Teeuwen neer. Een week voor de voorstelling viel er een leerling uit, die zijn been gebroken had. Björn vroeg of hij in plaats daarvan dit stuk mocht voordragen. Marjoleine: 'Dat liep meteen als een trein. Björn heeft drie jaar aan het festival meegedaan, samen met Clifford. Die twee hebben echt talent. Ik vind het dan ook erg jammer dat ze volgend jaar van school zijn. Het is dan maar weer afwachten wie hun plaats in kan nemen.'

Publiek gevraagd

Jammer was het dat er zo weinig mensen in de zaal zaten tijdens de voorstelling van Jonkerbosch. 'We hebben geen achterban van ouders die meegaan als er een voorstelling is. En ook onze leerlingen staan niet te springen als ze met school naar het theater kunnen. We moeten het hebben van vreemden die het leuk vinden om iets van het voordrachtfestival te zien. En dat waren er jammer genoeg niet zo veel.' De leerlingen van het Montessori College hadden meer enthousiaste ouders en medeleerlingen. Rose: 'Er

hangen wel overal affiches op school, maar dat werkt niet voldoende. Leerlingen weten niet wie er meedoet en hoe ze aan kaartjes kunnen komen. Ik ben daarom de klassen langs gegaan om mensen te vertellen over het festival. Ze vinden het vaak wel leuk om naar het theater te gaan, maar dan moet het hen wel voorgeschoteld worden, anders komt het er gewoon niet van.' De zaal zat dan ook goed vol en de reacties waren positief.

Volgend jaar weer!

Beide scholen doen volgend jaar weer mee, dat staat vast. Maar of dezelfde leerlingen nog meedoen? De meeste leerlingen van Jonkerbosch hebben dit jaar eindexamen gedaan. Marjoleine en haar collega's moeten dus weer nieuwe leerlingen scouten. Sanne, Léon en Rose van het Montessori College denken volgend jaar wel weer op de planken te staan, maar maken zich ook een beetje ongerust over hun eindexamen. Het thema van volgend jaar is nog niet bekend. Marjoleine stuurde De Lindenberg een suggestie voor een thema in. 'We willen graag iets met grenzen, ook omdat we nog nauwer willen gaan samenwerken met de Duitse school. Een aantal leerlingen gaat dan een week naar Duitsland, waar samen met een theatermaker en de leerlingen van de Duitse school een voorstelling wordt gemaakt. Die voeren we tijdens het voordrachtfestival op.' Rose maakt het niet uit wat het thema wordt, maar is wel blij dat het thema pas na de zomer bekend wordt gemaakt. 'Anders heeft Pauline de voorstelling al voor de zomervakantie af. Ik wil wel vakantie kunnen vieren!' ■